

Marjaana Pelkonen, ylitarkastaja ja Maire Kolimaa, ylitarkastaja
Sosiaali- ja terveysministeriö, etunimi.sukunimi@stm.fi

ISYYDEN JA ISIEN TUKEMINEN ÄITIYS- JA LASTENNEUVOLASSA – NÄYTTÖÄ NYKYTILANTEESTA STM:N KYSELYN 2006 MUKAAN

Tausta

Neuvolatyössä on kiinnitetty huomiota vanhemmuuden tukemiseen jo pitkään, mutta isien osuus on kuitenkin jäänyt vähemmälle tarkastelulle. Näihin päiviin asti osa isistä on kokenut itsensä neuvolassa enemmän sivustaseuraajaksi kuin aktiiviseksi osallistujaksi. Myös osa neuvolan henkilökunnasta on pitänyt miesten kohtaamista neuvolassa haasteellisenä. Sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut isien tukemista 1990-luvun loppupuolelta, ensin Isätoimikunnan mietinnössä (STM 1999). Isät neuvolassa –julkaisun (Säävälä ym. 2001) tavoitteena oli antaa työvälineitä isien kohtaamiseen vastaanotoilla ja perhevalmennuksessa isäryhmissä. STM on tukenut isä perhevapaiden käyttöön julkaisemalla Käytä isyysvapaasi –lehtisen. Lastenneuvolaoppaassa (2004) kiinnitetään runsaasti huomiota isien ja isyyden sekä parisuhteen ja vanhemmuuden tukemiseen. Keskeinen suositus on, että neuvolassa tuetaan isän ja äidin vanhemmaksi kasvamista ja kerrotaan jaetun vanhemmuuden eduista. Isän osuutta painotetaan myös kaikille vanhemmille neuvoloissa jaettavassa, vuonna 2006 täysin uusitussa opaskirjasessa 'Meille tulee vauva' (saatavissa myös Stakesin kotisivuilta).

Isyyttä koskeva tutkimus on ollut lähinnä laadullista (esim. Mesiäislehto-Soukka 2005). Valtakunnallista tietoa isyyden tukemisesta on Valtakunnallista äitiys- ja lastenneuvolaselvitystä lukuun ottamatta vähän. Selvityksen mukaan perhevalmennus oli isien vakiintunein tukimuoto, vastaanotoille isät sen sijaan tulivat harvemmin.

Kyselyn tekeminen

Sosiaali- ja terveysministeriössä päätettiin tehdä isien tukemisen tilannetta selvittävä kysely. Tarkoituksena oli kuvata äitiys- ja lastenneuvolassa isien tukemisessa käytettäviä toimintatapoja, terveydenhoitajien valmiuksia ja isätyön kehittämistarpeita. Aineisto kerättiin internet-pohjaisella kyselylomakkeella maan kaikista äitiys- ja lastenneuvoloista keväällä ja syksyllä 2006. Vastauksia saatiin yhteensä 421 neuvolasta jokaisesta viidestä läänistä.

Tulokset

Tulosten mukaan isien tukemiseen neuvoloissa on kiinnitetty lisääntyvää huomiota. Isien käynnit äitiys- ja lastenneuvolassa ovat selvästi lisääntyneet viimeisen viiden vuoden aikana. Terveydenhoitajat tiedostivat isien tukemisen merkityksen ja kokivat isien tukemisen luontevaksi osaksi omaa työtään. Terveydenhoitajat arvioivat onnistuneensa isien tukemisessa tyydyttävästi. Sama näkyi terveydenhoitajien itselleen antamissa kouluarvosanoissa (ka 7.4, vaihteluväli 5-9).

Tavallisin tapa tavoittaa isät oli antaa suullista tietoa äitien kautta, kirjeen käyttö oli harvinaista. Reilu kolmannes terveydenhoitajista ilmoitti järjestävänsä isien tavoittamisen kannalta tärkeitä iltavastaanottoja. Suuri osa teki kotikäynnin synnytyksen jälkeen ja otti huomioon, että isä olisi tällöin kotona. Omien isäryhmien järjestäminen oli harvinaista. Isien tukemisen sisällöt olivat monipuolisia. Keskeisiä aiheita olivat vanhemmuus, isän suhde lapseen ja isän roolin tukeminen. Muita sisältöjä olivat isät ja synnytys, isäksi kasvaminen sekä parisuhde ja seksuaalisuus. Isien tarpeita selvitettiin keskusteluissa isien kanssa ja kysymällä äideiltä. Puolet terveydenhoitajista hyödynsi tutkimusten antia, vain joka kymmenes pyysi asiakaspalautetta.

Terveyskeskuksen johto ei tukenut riittävästi isätoimintaa, vaikka tätä pidettiin edellytyksenä isien tukemisen kehittämiseksi. Joka kolmas terveydenhoitaja arvioi, että

neuvolan johto ei ota huomioon isien tukemista lainkaan. Esimies oli motivoinut ja rohkaissut joka viidettä kyselyyn vastannutta. Noin joka kolmannessa terveyskeskuksessa isien tukeminen oli sisällytetty terveyskeskuksen toimintasuunnitelmaan. Suunnitelmia isien tukemiseksi, lähinnä isäryhmien perustamiseksi ja perhevalmennuksen kehittämiseksi, oli tehty joka viidennessä terveyskeskuksessa.

Suurin osa terveydenhoitajista koki valmiutensa isien tukemiseen täysin tai melko riittäviksi. Kolme neljännestä oli saanut koulutusta isien tukemiseen, kolmannes peruskoulutuksessa ja saman verran täydennyskoulutuksessa. Kaksi kolmesta terveydenhoitajasta toivoi lisää koulutusta ja aineistoja. Keskeisiä ongelmia isien tukemisessa olivat isien tavoittaminen, heidän motivoimisensa ja terveydenhoitajien oma ajankäyttö. Eniten tukea terveydenhoitajat odottivat Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskukselta.

Pohdinta ja johtopäätökset

Neuvolatoiminta on viiden vuoden aikana kehittynyt myönteiseen suuntaan myös isän näkökulmasta. Tulokset osoittivat myös, että isien nykyistä paremmalle huomioon ottamiselle neuvolassa on lupaavat tulevaisuuden näkymät. Tämä on tarpeen muun muassa siksi, että toiset neuvolat ovat edenneet isien tukemisessa pidemmälle kuin toiset. Tämä merkitsee epätasa-arvoa isien näkökulmasta.

Isien lisääntyneet käynnit lapsen kanssa neuvolassa näyttäisivät osoittavan miesten sitoutumista entistä enemmän lapseen ja vanhemmuuteen. Isien mukaantulo tuo myös haasteita kohdata isät miehinä ja erillisinä vanhempina. Isien entistä parempi mukaan saaminen edellyttää joustavien neuvolapalvelujen lisäksi perhe- ja työelämän kehittämistä lapsiperheiden näkökulmasta. Neuvolan osalta on kehitettävä isiä mukaan ottavia työtapoja, henkilökunnan kouluttamista sekä neuvolaympäristöä ja –kulttuuria miesten malliin. Yhteistyön tekeminen kunnan muiden tahojen ja järjestöjen kanssa tuo mukaan lisää työntekijöitä ja tarvittavaa asiantuntemusta. Perhekeskeisyys on määriteltävä uudelleen niin, että se sisältää myös isät. Monet miehet, etenkin ensimmäistä lasta odottavissa perheissä, tarvitsevat lisärohkaisua ja neuvolan kynnyksen madaltamista, esimerkiksi oman erillisen kutsun tai muun yhteydenoton kautta.

Isien tukeminen edellyttää terveyskeskuksen johdon sitoutumista ja aktiivista toimintaa riittävien edellytysten luomiseksi tälle tärkeälle työlle. Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskus valmistelee isien tukemista käsittelevän täydennyskoulutusmoduulin ja seminaarisarjan, kokoaa isiä käsittelevää aineistoa kotisivuilleen ja kehittää isien osuutta perhevalmennuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö huolehtii isäkyselyn uusimisesta.

Neuvolaan tarvitaan sukupuolisensitiivistä toimintatapaa, joka ottaa huomioon niin isät ja äidit kuin pojat ja tytöt. Tällainen toimintatapa edistää molempien sukupuolten tasa-arvoa ja jaetun vanhemmuuden toteutumista ja tätä kautta edistää lapsen ja koko perheen hyvinvointia. Isien huomioonottaminen miehinä ja isinä on eräs neuvolatyön sisällöllisiä lähivuosien haasteita.

Lähteet

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. 2004. Oppaita 14. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Mesiäislehto-Soukka H. 2005. Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus. Oulun yliopiston julkaisuja, D829, Oulu.

STM 1999. Isätoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Säävälä H, Keinänen E, Vainio J. 2001. Isät neuvolassa. – työvälineitä ja ajatuksia vauvaa hoitavien ja odottavien isien kanssa työskenteleville. Tasa-arvojulkaisuja 1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.